

Drwęcki, Aleksander

Armia Krajowa w powiecie przasnyskim

Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego 6, 67-78

1992

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ARMIA KRAJOWA W POWIECIE PRZASNYSKIM

Na mocy dekretu Hitlera z dnia 8 października 1939 r. przyłączone zostały do Rzeszy północno-wschodnie ziemie polskie, a wśród nich obszary, z których utworzono tzw. Regierungsbezirk Zihenau (regencję ciechanowską). W skład regencji ciechanowskiej wchodziły powiaty: płocki, mławski, płocki, sierpecki, ciechanowski, przasnyski, makowski, część powiatu działdowskiego. Siedzibą władz regencji został Ciechanów. Zwierzchnikiem nowej jednostki administracyjnej został gauleiter i nadprezydent Prus Wschodnich – Erich Koch. Na terenach tych wprowadzono szczególny reżim okupacyjny co nie sprzyjało powstawaniu organizacji konspiracyjnych.

Pierwsze organizacje konspiracyjne

Jedną z pierwszych organizacji konspiracyjnych jakie powstały w powiecie przasnyskim była Komenda Obrońców Polski (KOP). Organizacja ta powstała na terenie gminy Baranowo w połowie października 1939 r. Jej założycielem i komendantem był Bronisław Talar „Sokół”. Rozwój organizacji datuje się z chwilą gdy na ten teren przybył st. sierżant sztabowy Bazyli Gierasiewicz „Brzoza”, który do wybuchu wojny był podoficerem zawodowym, baloniarzem w Toruniu. Organizacja szybko rozwijała się i miała swoje placówki w gm. Jednorozec, Zaręby, Chorzela i Przasnyszu. Liczebność jej wynosiła około 300 osób. Do bardziej aktywnych członków sztabu należy zaliczyć ppor. Stefana Młodzińskiego „Józef”, d-cę kompanii gm. Baranowo i Rościława Mazura „Murski” z Parciak. Żywot ten organizacji był krótki. Dnia 16 kwietnia 1940 r. nastąpiły aresztowania. Drugie aresztowania miały miejsce 8 października 1941 r. Około 40 osób rozstrzelano w Sierpcu, bardzo dużo zginęło w obozach koncentracyjnych, tylko nieliczni przeżyli.

W końcu listopada 1939 r. w pow. przasnyskim powstała Organizacja Wojskowa (OW). Założycielem i głównym organizatorem tej organizacji był Jerzy Niestępski „Jurand”, zamieszkały w Grzybkach pow. makowski. Dalszej organizacji dopełnił ppor. Ryszard Borowy „Odrożyć”, któremu władze centralne OW powierzyły kierownictwo na pow. przasnyski, makowski, mławski. Organizacja liczyła kilkadziesiąt osób i występowała w gm. Chojnowo i Przasnyszu. Mniej więcej w tym samym czasie w miejscowości Polny Młyn na zebraniu Organizacyjnym u Wacława Chachulskiego powstała organizacja wojskowa „Wilki” zwana też Oddziałem Wojskowym „Wilki”. Organizacja ta działała tylko na obszarze gm. Karwacz. Oddział ten był podporządkowany Ryszardowi Borowemu „Odrożyć”, który w tym czasie zamieszkiwał jako wysiedlony z Pomorza w Kuskowie, gm. Chojnowo. Kto był organizatorem OW „Wilki” trudno ustalić z powodu braku dokumentów. Obie te organizacje liczyły około 200 osób w pow. przasnyskim. Późną jesienią w miejscowości Suwino gm. Chojnowo powstała radykalna organizacja narodowa „Walka”. Jej założycielem był mjr Zygmunt Nowicki z Warki. Liczebność organizacji wynosiła około 60 osób a jej komendantem był właściciel ziemski z Brońk, gm. Chojnowo, były poseł na sejm i działacz endecki okresu międzywojennego

Bronisław Kakowski. Jego zastępcą został sierżant zawodowy Stanisław Szymański z Roman Górskich. Organizacja występowała na terenie gm. Chojnowo, Krzynowłoga Mała i Karwacz.

W nocy 30 kwietnia 1941 r. nastąpiły aresztowania. Aresztowani zostali wywiezieni do więzienia w Pułtusku a po śledztwie przewiezieni do Królewca gdzie odbyła się rozprawa przed sądem wojskowym. Członkowie tej organizacji zostali w 90% zniszczeni w obozach koncentracyjnych.

Po rozpadnięciu się na skutek aresztowań w roku 1940 Organizacji Wojskowej i Oddziału Wojskowego „Wilki” w kwietniu 1940 r. wachmistrz podchorąży Kazimierz Steckiewicz „Murzyn” i ppor. Ryszard Borowy „Odrożyc” powołali nową organizację o charakterze narodowym – Polską Organizację Narodowo-Syndykalistyczną „PONS”. Ryszard Borowy powołał Czesława Dzielińskiego „Bok” na komendanta PONS ośrodka Czernice Borowe. Organizacja liczyła około 200 osób i najliczniej występowała w gm. Chojnowo. Na skutek aresztowań w Przasnyszu i pow. przasnyskim, choć te aresztowania nie dotyczyły członków PONS, nastąpiła przeszło roczna przerwa w działalności organizacji. Drugim powodem zawieszenia działalności organizacji było wysiedlenie ludzi z kilku gmin pod poligon wojskowy na przełomie roku 1940/41. Służba Zwycięstwu Polsce (SZP) powstała w czerwcu 1940 r. na terenie gm. Duczymin. Założycielem tej organizacji był sierżant Leonard Karzyński „Sokół”, „Orlik” mieszkaniec wsi Bugzy Płokie. Był to przedwojenny działacz Stronnictwa Narodowego. Utrzymywał on kontakty ze sztabem organizacji „Walka”. Organizacja SZP w gm. Duczymin istniała do końca 1941 r. to znaczy do momentu wysiedlenia całej gminy pod poligon wojskowy. Chłopska Organizacja Wolności „Racławice” powstała w lipcu 1940 r. wsiach Wielodroź, Helenowo, Bogate w gm. Karwacz w oparciu o starych doświadczeniach działaczy ludowych. Organizatorem „Racławic” w pow. przasnyskim był działacz ludowy z pow. mławskiego Jan Kowski „Wierzba”. Jako członkowie Komitetu Powiatowego „Racławic” zostali zaprzysiężeni: Ludwik Ogonowski „Rabicz”, Ignacy Ossowski „Okoniecz” i Konstanty Chodkowski „Oracz”, wszyscy z Wielodroża.

Organizacja liczyła kilkadziesiąt osób, miała znaczny dorobek i istniała do końca 1940 r. W grudniu 1940 r. została wchłonięta przez Związek Walki Zbrojnej (ZWZ) podobnie jak większość wymienionych organizacji, choć niektóre z nich jak KOP zachowały swoją autonomię.

Związek Walki Zbrojnej (ZWZ)

Zgodnie z zaleceniem Naczelnego Wodza gen. Władysława Sikorskiego wszystkie organizacje konspiracyjne w okupowanej Polsce miały być podporządkowane jednej naczelnej organizacji, którą był Związek Walki Zbrojnej (ZWZ).

Na początku grudnia 1940 r. władze okręgu ZWZ w Warszawie skierowały do Przasnysza płk Tadeusza Tabaczyńskiego „Kurp” i „Mazur”, który w 1939 r. był dowódcą twierdzy Osowiec z zadaniem zorganizowania ZWZ w Przasnyszu. Płk T. Tabaczyński nawiązał kontakt ze sztabem „Racławic” Ludwikiem Ogonowskim, Ignacym Ossowskim i Konstantym Chodkowskim i omówił z nimi potrzebę zorganizowania ZWZ.

Działacze ludowi wyrazili zgodę na wstąpienie do ZWZ i zaproponowali na komendanta powiatowego tej organizacji ppor. Zenona Kembrowskiego, który w 1939 r. prowadził wydział wojskowy w starostwie przasnyskim. Na zebranie organizacyjne, które odbyło się w domu ogrodnika Stanisława Górskiego w Przasnyszu przy ul. Leszno zaproszono Zenona Kembrowskiego. Płk. T. Tabaczyński zaproponował Kembrows-

kiemu objęcie funkcji komendanta powiatowego ZWZ. Kembrowski funkcję tę przyjął i został zaprzysiężony przez płk. T. Tabaczyńskiego w obecności Ludwika Ogonowskiego, Ignacego Ossowskiego i Konstantego Chodkowskiego. Otrzymał ps. „Konrad” i dostał polecenie zorganizowania sztabu przez wprowadzenie odpowiedzialnych ludzi. Po tym spotkaniu płk. T. Tabaczyński udał się na stację kolejki wąskotorowej i przez Ciechanów odjechał do Warszawy. W okolicy stacji kolejki spotkał kpt. Juliana Opalskiego, z którym znał się ze służby wojskowej w 1939r. w Osowcu i z konspiracji.

Kpt. Julian Opalski, vel Wojtek Borowski, „Burza”, „Kuty” został skierowany przez władze okręgowe ZWZ do Przasnysza jako pierwszy inspektor ZWZ na ten teren z poleceniem zorganizowania sztabu obwodu ZWZ w Przasnyszu i placówek ZWZ w powiecie przasnyskim. Pułkownik T. Tabaczyński poinformował pokrótce „Burzę” o dokonaniach organizacyjnych i dał mu kontakt na Zenona Kembrowskiego „Konrad”.

W parę dni później odbyło się następne spotkanie w tym samym mieszkaniu Stanisława Górskiego, na którym byli obecni: Franciszek Jurecki „Tatar” z Pszczółek gm. Grudusk, kierownictwo „Raclawic”, Zenon Kembrowski „Konrad”, kpt. Julian Opalski „Burza” poza tym zaproszeni goście: Wacław Dudziński, Stefan Budnicki, Marian Arct i Mieczysław Gut z Rudy. Ludzie ci złożyli przysięgę organizacyjną na ręce kpt. J. Opalskiego i Zenona Kembrowskiego następującej treści:

„W obliczu Boga Wszechmogącego i Najświętszej Marii Panny, Królowej Korony Polskiej, kładę swe ręce na ten Krzyż Święty, znak męki i zbawienia i przysięgam, że będę wiernie i nieugięcie stał na straży honoru Polski, a o wyzwolenie Jej z niewoli walczyć będę ze wszystkich sił moich, aż do ofiary mego życia. Wszystkim rozkazom władz związku będę posłuszny, a tajemnicę dochowam cokolwiek by mnie spotkać miało”.

Pierwszy skład obwodu przasnyskiego ZWZ był następujący:
Komendant ppor Zenon Kembrowski „Konrad”, „Okrzeja” i zastępca inspektora lat 33
pracownik umysłowy.

Oddział I – Z-ca komendanta Władysław Otlowski „Wojna” lat 27 pracownik umysłowy.

Oddział II – Wywiad – Edmund Zdanowski „Max” lat 28 pracownik umysłowy.

Oddział II – Wojsko – kpt. Julian Opalski vel Wojciech Borowski „Burza”, „Roman”, „Kuty” oficer zawodowy.

Oddział IV – Kwatermistrzostwo – Wacław Budziński „Motor”, kierownik elektrowni do 1939 r.

Oddział V – Łączność ogólna – Marian Arct „Luty” lat 46 nauczyciel,

Oddział VI – Informacja i propaganda – Maria Kaczyńska, „Maria”, lat 33, pracownik umysłowy

Referat Kobięcy – Janina Królicka, nauczycielka TON,

Skarbnik funduszu wojennego – Stefan Budnicki „Wujek” młynarz,

Lekarz Obwodu – Michał Wąsowski „Borsuk”,

Kapelan Obwodu – ks. Kazimierz Gwiazda „Chór”,

Kurierki Obwodu – Zenobia Jelińska „Teresa”, Jadwiga Chelchowska z Bogatego.

Głównym punktem kontaktowym przasnyskiej komendy ZWZ była początkowo Ruda pod Przasnyszem – gospodarstwo rolne landrata, gdzie oficjalnie pracowali Marian Arct i Mieczysław Gut.

Obwód przasnyski ZWZ wchodził początkowo w skład inspektoratu IV. W tym czasie inspektorem był kpt. Feliks Jaworski „Sas”. Powiat czyli obwód dzielił się w siatce organizacyjnej na tzw. ośrodki odpowiadające gminom, które posiadały swoje sztaby. Do

obwodu przasnyskiego ZWZ włączona została gmina Krasne z powiatu ciechanowskiego jako bardziej przylegająca do tego terenu. Ośrodki posiadały swoje numery ewidencyjne a później otrzymały kryptonimy.

Ośrodek Przasnysz nr I „Reduta”

- I Komendant – por. Henryk Smoleński „Zaręba” oficer zawodowy później Andrzej Bieńkowski „Turowicz”, rolnik, były legionista, Kawaler Krzyża Virtuti Militari.
- II Wywiad – Eugeniusz Jastrzębski „Sęp” z Dobrzankowa.
- III Wojsko – Władysław Otłowski „Woyna” pracownik umysłowy.

Ośrodek nr II w Wielodrożu z siedzibą w Bogatem gm. Karwacz + gm. Krasne

- I Komendant – Ignacy Chelchowski „Oracz” rolnik z Bogatego.
- II Wywiad – Henryk Lubieniecki kowal z Wielodroża.
- III Wojsko – Ignacy Ossowski „Okoniecz” z Wielodroża.

Ośrodek III Jednorożec „Liwiec”

- I Komendant – Józef Jankowski „Młot”, „Jagoda” wójt gminy do r. 1939.
- II Wywiad – Stefan Krzykowski „Chmura” pracownik umysłowy z Jednorożca.
- III Wojsko – Piotr Kiszal „Pik”, „Czarny” pracownik umysłowy.

Ośrodek nr IV Czernice Borowe

- I Komendant – Zygmunt Burski z Dzielina.
- II Wojsko – Stanisław Sieklicki „Sęp” sierżant POW. Przed wojną właściciel sklepu w Czernicach.
- III Wywiad – Zygmunt Kołakowski „Wąsik” rolnik z Kosmowa.

Ośrodek nr V Chorzele

- I Komendant – ppor. Tadeusz Friształ, „Dziwołąg”, do 1939 r. oficer Junackich Hufców Pracy w Przasnyszu.
- II Wywiad – Bernard Szczepkowski „Topór”, księgarz.
- III Wojsko – Henryk Kolebacz, „Arab”, pracownik umysłowy.

Ośrodek nr VI Janowo

- I Komendant – Obrębski
- III Wojsko – Zacheusz Nowowiejski, „Jeź”, nauczyciel.

Na przełomie lat 1940/41 gminy Duczynin, Krzynowłoga W. i częściowo Krzynowłoga M. oraz Janowo zostały wysiedlone pod poligon wojskowy i organizowanie ZWZ na tych terenach zostało przerwane, część tych ludzi należała do ZWZ w miejscu wysiedlenia. W gm. Baranowo po licznych aresztowaniach i egzekucjach członków KOP były trudności w organizowaniu ZWZ. Brak jest też na ten temat dokumentów.

ZWZ prowadził na tym terenie walkę z okupantem o charakterze cywilnym. Walka polegała na udzielaniu pomocy dla ofiar represji niemieckich, umacnianiu postaw patriotycznych, opieka nad grobami żołnierzy polskich z 1939 r., pamiętanie o polskich świętach państwowych, prowadzenie sabotażu gospodarczego przy każdej okazji. W obecnych warunkach nie wskazane były zarówno akcje powstańcze jak i sabotaż o charakterze wojskowym z powodu odpowiedzialności zbiorowej. Dobrze były prowadzone sprawy organizacyjne, łączność, kolportaż prasy konspiracyjnej. W roku 1940 Komenda Główna ZWZ zarządziła również akcję bieżącą prowadzoną przez Związek Odwetu (organizację wyspecjalizowaną do tej walki). Walka bieżąca polegała na sabotażu w szerszym zakresie, dywersji, likwidacji zdrajców i prowadzeniu propagandy. Dużą wagę przywiązywano do szkolenia. Głównym celem szkolenia było przygotowanie żołnierzy i partyzantów do wzięcia udziału w powstaniu powszechnym oraz do pracy wywiadowczej. Praca ta zmierzała do ochrony własnej organizacji przed infiltracją wroga oraz do zebrania możliwie wyczerpujących informacji o działalności gestapo, rozmieszczeniu wojskowych i policyjnych jednostek niemieckich, urzędów, poligonów, magazynów itp. Wywiad obwodu przasnyskiego ZWZ położył w swojej pracy silny nacisk na rozpracowanie urzędów poligonu wojskowego w Mchowie, lotniska wojskowego w Sierakowie, a także stałej obserwacji koszar wojskowych w Przasnyszu. Prawie we wszystkich instytucjach niemieckich były wtyczki wywiadu. Wyróżniali się w tej pracy urzędnicy polscy instytucji niemieckich, wójtowie, sołtysi, dróżnicy, kolejarze.

W związku z podbojem Francji przez okupanta i wybuchem wojny ze Związkiem Radzieckim w działalności ZWZ następują zauważalne zmiany. Z dniem 14 lutego 1942 r. ZWZ został przemianowany w Armię Krajową (AK). Powstały nowe struktury organizacyjne, nastąpiły pewne zmiany na poszczególnych stanowiskach.

Obwód przasnyski AK.

Obwód przasnyski AK podlegał organizacyjnie pod Warszawę-Północ, Podokrąg „Olsztyn-Tuchola”. Od października 1941 r. do marca 1943 r. Komendantem Podokręgu był ppłk Tadeusz Tabaczyński „Kurp”, „Mazur”, a po nim aż do wyzwolenia płk Ludomir Wysocki „Rosa”. W tym czasie obwód przasnyski AK wchodził w skład Inspektoratu III i posiadał kryptonim „Irkuck”, „R”. Na poszczególnych stanowiskach nie zaszły większe zmiany. Sztab obwodu pozostał bez zmian. Praca konspiracyjna rozwijała się normalnie. Dnia 5 maja 1942 r. nastąpiły pierwsze aresztowania. Aresztowani zostali: Zenon Kembrowski „Konrad” – komendant obwodu, Ignacy Chełchowski „Oracz” – komendant Ośrodka nr 2 w Bogatem, Wacław Dudziński „Motor” V obwodu, Michalina Czechowska „Nastka” kurierka na terenie Przasnysz-Mława, Jan Głogowski fotograf z Przasnysza oraz Mieczysław Kaliszewski z Przasnysza. Wszystkich przewieziono do więzienia gestapo w Płocku. Po trzech miesiącach śledztwa cztery osoby zostały zwolnione. W więzieniu pozostali tylko Zenon Kembrowski i Jan Głogowski, którzy mieli być również zwolnieni. Podejrzewano ich o przynależność do organizacji, ale gestapo nie posiadało odpowiednich dokumentów. Zwolnieni mieli obowiązek codziennego meldowania się w żandarmerii aż do końca wojny. Zenon Kembrowski został przewieziony

z Płocka do Działdowa i tam oczekiwał na zwolnienie. W pracach organizacyjnych zastępował go Władysław Otłowski. Mimo zwolnienie kilku ludzi z Płocka, wśród członków sztabu Obwodu AK panował niepokój. Nie znano powodu aresztowań. Na skutek zdrady kuriera Okręgu w dniu 17 sierpnia 1942 r. w Rudzie został aresztowany przez gestapo Marian Arct „Luty”. Mieczysław Gutz „Akun” zorientował się i zdołał się skryć. Dnia 18 sierpnia nastąpiły dalsze aresztowania. Aresztowano Edmunda Zdanowskiego „Max” i Władysława Otłowskiego „Woyna”. Aresztowania trwały do 18 września i aresztowano Marię Kaczyńską „Maria”, Stefana Budnickiego „Wujek”, Stanisława Sieklickiego „Sęp”, Stefana Krzykowskiego „Chmura”, Eugeniusza Jastrzębskiego „Sęp”, Wacława Gniazdowskiego, kurierów: Stefana Kozłowskiego „Jarema”, Pawła Lipskiego, Henryka Cichowskiego, Zenobię Jelińską „Teresa” za Henryka Smoleńskiego „Zaręba”, który uciekł aresztowano jego syna Sławomira, a za Mariana Szczepańskiego „Brona” jego żonę Henrykę Szczepańską, Józefa Kempę. Kpt. Julian Opolski „Burza” został ostrzeżony przez kurierkę Jadwigę Chelchowską i zbiegł. Wszyscy aresztowani zostali przewiezieni do więzienia w Ciechanowie, a później do Płocka, gdzie przeszli ciężkie śledztwo. Dnia 13 grudnia 1942 r. odbyła się rozprawa przed sądem wojskowym w Działdowie. Dnia 17.XII.42 r. we wszystkich miastach północnego Mazowsza o tej samej godzinie 11 rano odbyły się egzekucje przez powieszenie. Przasnyszanie zginęli wraz z innymi w następujących miastach:

Przasnysz: Zenon Kembrowski „Konrad”, Marian Arct „Luty”, Edmund Zdanowski „Max”, Władysław Otłowski „Woyna”, Maria Kaczyńska „Maria”

Mława: Eugeniusz Jastrzębski „Sęp”

Ciechanów: Zenobia Jelińska „Teresa”

Pułtusk: Henryk Smoleński „Zaręba” i Stefan Krzykowski „Chmura”.

Część aresztowanych skazano na obozy koncentracyjne do końca wojny, część zwolniono i codziennie musieli się meldować w żandarmerii. Na skutek aresztowań nastąpiły zmiany na stanowiskach organizacyjnych. Drugim powodem zmian było odejście wielu czołowych działaczy do nowopowstałych organizacji Batalionów Chłopskich i Narodowych Sił Zbrojnych. Obwód przasnyski AK został podzielony na dwa ośrodki Przasnysz (O I) „Reduta” i Jednorozec (O II) „Liwiec”, „Wrzos”. Do ośrodka Przasnysz należały placówki (gminy) Karwacz, Krasne, Czernice Borowe, część niewysiedlona Krzynowłogi Małe.

Do ośrodka Jednorozec należały placówki Jednorozec, Chorzele, Zaręby Kościelne, Baranowo, część niewysiedlona gm. Krzynowłoga Wielka.

Skład Sztabu AK Obwodu przasnyskiego

I Komendant	– Stanisław Wierzbowski, „Dębóróg”, „Trop”, ślusarz.
Do 1939 r. właściciel samochodów przewozowych w Mławie.
II Wywiad	– Stanisław Rożek, „Przebój”, „Żych” technik-meliorant.
III Wojsko	– Stefan Kołodziejski „Orlik” kapr. podchor. z Krasinca.
IV Kwatermistrzostwo	– Olewiński.
V Łączność ogólna	– Stanisław Soliwodzki „Ślóp”, „Stempel” prac. poczty do 1939 r.
Łączność wywiadu	– Józef Śmieciński „Butryn”, drogomistrz.
Łączność alarmowa	– Aleksander Drwęcki „Lot”, malarz.
VI Informacja i propaganda	– Aleksander Chrzanowski „Janek”, „Jur”.

Szef Kedywu – Henryk Kieszkowski „Raban”, lakiernik z Zalesia.
 Lekarz Obwodu – Michał Wąsowski „Borsuk”.
 Dział Kobięcy – Janina Królicka, nauczycielka TON.
 Kapelan Obwodu – ks. Kazimierz Gwiazda „Chór”.
 Inspektorem Obwodu przasnyskiego i makowskiego był w tym czasie Wacław Jarzewski „Maj”, „Nienaski”, a pod koniec 1944 r. Ludwik Krupiński, „Szczerba”, nauczyciel.

Sztab Ośrodka (OI) „Reduta” miał obsadę następującą:

I Komendant – Andrzej Bieńkowski „Turowicz”, „Lis”, rolnik z Przasnysza, były legionista.
 Od 1944 r. Stanisław Górski „Marek”, „Torf”, ogrodnik z Przasnysza.
 II Wywiad – Antoni Niksiński „Rola”, „Mars”, geodeta.
 z-ca Wacław Królikowski „Lech”, pracownik umysłowy.
 III Wojsko – Tadeusz Majewski „Tatar”, pracownik umysłowy.
 IV Kwatermistrzostwo – Jan Smalec „Ten”, działacz robotniczy.
 V Łączność – Stanisław Szweda „Pilnik”, kowal z Przasnysza.
 VI Informacja i propaganda – Karol Kołodziejski „Żbik”, prac. umysłowy z Krasińca.
 Szef Kedywu – Ireneusz Jankowski „Grzybek”, ogrodnik z Przasnysza.

Placówka Krasne (P1)

I Komendant – Piotr Szwejkowski z Zalesia, jego z-cą był Marian Jędrasik z Krasińca.
 II Wywiad – Ryszard Główni z Krasińca.
 III Wojsko – Kazimierz Artyfikiewicz „Trzynastka” z Krasińca.
 W placówce były 3 pełne plutony. D-cą II plutonu był Jan Chorążewicz z Krasińca.

Placówka Karwacz (P2) z siedzibą w Bogatem

I Komendant – Ludwik Ogonowski „Rabicz” z Wielodroża.
 II Wywiad – Henryk Lubieniecki, kowal z Wielodroża.
 III Wojsko – Adam Balcer, plutonowy rezerwy z Dobrzankowa.
 IV Kwatermistrzostwo – Konstanty Chodkowski „Oracz”, rolnik z Wielodroża
 potem, krótko, Józef Helwich z Krasińca.
 V Łączność – Halina Czechowska z Bogatego.
 Komendant Kedywu – Franciszek Chodkowski „Topór” z Wielodroża.
 W placówce były zorganizowane 3 plutony.
 I pluton – Adam Balcer, plut. rez. z Dobrzankowa.
 II „ – Jan Głodkowski z Gostkowa.
 III „ – Jerzy Wąsowski z Mchówka.
 D-cą kompani był Wincenty Gierach „Olszyna” z Wielodroża.

Placówka Chojnowo (P3) z siedzibą w Czernicach Bor.

- I Komendant – Ludwik Leśniewski „Kuc” z Jabłonowa.
 - II Wywiad – Zygmunt Kołakowski „Wąsik” z Zembrzusa.
 - III Wojsko – Zbigniew Chrostowski „Orzeł” z Chrostowa.
- Placówka miała zorganizowane 3 pełne plutony.
- I pluton – Antoni Błazejewski „Agawa” z Czernic Bor.
 - II „ – Stanisław Jabłonowski „Jastrząb” z Zalesia.
 - III „ – Kazimierz Sadowski „Kilof” z Czernic Bor.
- Komendant dywersji – Józef Frąckiewicz „Dąb”.

Placówka Przasnysz (P4) „Ostróg”

- I Komendant – Andrzej Bienkowski „Turowicz”, „Lis”.
 - II Wywiad – Wacław Królikowski „Lech”.
 - III Wojsko – Stanisław Sajdakowski „Figuś”.
 - IV Kwatermistrzostwo – Ludwik Krajewski „Klon”.
 - V Łączność –
- W placówce było 4 plutony.
- I pluton – Edward Grabowski „Sarna”
 - II „ – Kajetan Chmielewski „Skowronek”
 - III „ – Franciszek Sajdakowski „Kolba”
 - IV „ – Marian Sosnowski „Skiba”
- IV pluton był plutonem granatników w trakcie organizacji w ramach akcji Burza. Kedyw Ośrodka nr I był jednocześnie Kedywem placówki nr 4 i liczył 10 osób.

Ośrodek Jednorożec (OII) „Liwiec”, „Wrzos” z siedzibą w Małowidzu

- I Komendant – Józef Żbikowski „Ryś”, sklepikarz z Małowidza
 - II Wywiad – Mieczysław Majewski „Orkan” prac. gminy
 - III Wojsko – Piotr Kiszal „Czerny”, „Obuch” prac. umysł. ze Szli
 - IV Kwatermistrzostwo – kolejno Henryk Rogala „Piskorz”, Jan Leśniewski „Lew”, Aleksander Maćkowski „Jowisz” z Pogorzeli
- V Łączność – Władysław Łukasiak „Guzik” z Jednorożca
- Łączność wywiadu – Stefan Kozłowski (organista)
- Przy Ośrodku Jednorożec mieścił się punkt rozdzielczy prasy i jej kolportaż na cały obwód. Punk ten prowadził Zygmunt Chorawski „Klucz” pracownik mleczarni.
- Kom. Kedywu Jerzy Zarębski „Grot” + 9 ludzi.

Placówka Chorzele (P2)

- I Komendant – Eugeniusz Kotowski
- II Wywiad – Bernard Szczepkowski „Topór” księgarz

- III Wojsko – Henryk Kolebacz „Arab” prac. umysł.
 - IV Kwatermistrzostwo – Jan Walkiewicz „Szpak”
 - V Łączność – Franciszek Witch, leśniczy
- D-ca plutonu Henryk Smoliński „Chętny” (63 ludzi)

Placówka Jednorożec (P2)

- I Komendant – Józef Jankowski „Jagoda”
 - II Wywiad – Mieczysław Majewski „Orkan”
 - III Wojsko – plut. rez. Jan Przybyłek z Jednorożca
 - IV Kwatermistrzostwo – Podeszwiński „Skóra” organista ze Skierkowizny
 - V Łączność – Czesław Maruniuk „Chmurka”
- W placówce Jednorożec były zorganizowane 4 plutony.
- I pluton – Edmund Czaplicki „Kolba” z Bud Prywatnych
 - II „ – Ignacy Marchel „Lis” z Żelaznej
 - III „ – Stanisław Berg z Parciak
 - IV „ – Mirosław Tański „Bury” z Połoni potem Stanisław Białcza z Małowidza

Kedyw Ośrodka Jednorożec był jednocześnie Kedywem placówki.

Placówka Baranowo (P3) „Przystań”, „Gródek”

- I Komendant – Józef Mydło „Kolka”, „Pszczółka” „Pajaczek” były wójt gm. Baranowo
- II Wywiad – Stanisław Siwowski „Kula” prac. gm. w Baranowie
- III Wojsko – Stefan Młodziński „Józef” z Budnych
- IV Kwatermistrzostwo – Henryk Mosakowski z Budnych
- V Łączność – Stanisław Szutkowski, później Tomasz Michalak z Baranowa

W placówce Baranowo były zorganizowane 3 pełne plutony, potem w 1944 r. w okresie akcji Burza 6 plutonów.

Dowódcami plutonów byli:

- Pluton I (Baranowo) Józef Stolarczyk
- Pluton II (wieś Orzeł) Józef Szcześniak „Biały Orzeł”
- Pluton III (wieś Jastrzębka) Antoni Tomala „Musik”
- Pluton IV (wieś Czerwińsk) Gołyś
- Pluton V (wieś Budne) Jan Budny „Wiarus”
- Pluton VI (wieś Oborczyńska) Władysław Olkowski

Dowódcą kompanii był plut. Stefan Młodziński „Józef”.

D-cą Kedywu Stanisław Stolarczyk „Grom” z Baranowa.

Placówka Zaręby (P4) „Folwark”

- I Komendant – Jan Abramczyk „Twardy” z Krukowa
- II Wywiad – Henryk Kamiński „Wilk” z Zaręb

III Wojsko – Feliks Tański „Sroka” z Krukowa jednocześnie pełnił
on funkcję d-cy kompanii
IV Kwatermistrzostwo – Modest Gutowski z Zaręb
V Łączność – Sztolf „Wilk” z Krukowa
Sprawy kobiece prowadziła Barbara Chmieleńska z Zaręb.
Dowódcami plutonów byli:
Pluton I Józef Jurczak z Zaręb
Pluton II Józef Banul z Krukowa
Pluton III Tomasz Sandrowski z Pościenia
Opiekę nad Ośrodkiem nr 1 (OI) sprawował z ramienia sztabu obwodu Stanisław Rożek
„Przebój”, a nad Ośrodkiem nr 2 (OII) Janusz Kołodziejwski „Orlik”.
Akcja „Burza” na tym terenie była bardzo starannie przygotowana. Nie doszła do skutku,
została odwołana.

Na początku lipca 1944 r. w lasach koło Jednorożca zaczął się tworzyć oddział partyzancki. Dnia 28 czerwca piętnastu ludzi uciekło z przasnyskiego więzienia. Był to początek oddziału partyzanckiego. Do nich dołączyli ludzie spaleni, którzy się ukrywali. Oddział rozrósł się i liczył 80 osób. Stanowił on I pluton II Pułku Mińsk Mazowiecki. Oddział nosił kryptonim „Łowcy leśni”, a później „Łowcy”.

Dowódcą oddziału w pierwszym okresie był ppor. Antoni Niksiński „Rola”, „Mars”, a później ppor. Henryk Kierzkowski „Raban”. Oddział był wizytowany przez inspektora Wacława Jarzewskiego „Maj”, „Nienaski”. Wydzielona grupa żołnierzy pod dowództwem „Rabana” dokonała 3 wypadów na Prusy Wschodnie w celu zdobycia broni. Dwa wypadki były udane, a jeden nie. W dniu 17.X.1944 r. oddział pod dowództwem „Rabana” stoczył 6 godzinną bitwę pod Szlą z przeważającą siłą wroga. W walce Niemcy użyli czołgów. W nocy oddział przerzucił się na inne tereny. Po stronie polskiej zginęło 3 partyzantów, a po stronie niemieckiej 9 żołnierzy, a 21 żołnierzy niemieckich jak ustalił wywiad z Jednorożca było rannych. Po bitwie oddział został rozwiązany, a z żołnierzy potworzono małe grupki dywersyjne, które ukrywały się na własną rękę. Dnia 26.XII.1944 r. zginął w walce z żandarmami w Zalesiu dowódca oddziału ppor. Henryk Kierzkowski „Raban”. W połowie listopada i 26 grudnia 1944 r. w Przasnyszu i powiecie przasnyskim miały miejsce masowe aresztowania. Aresztowano kilkadziesiąt osób przeważnie żołnierzy AK, byłych partyzantów i żołnierzy BCh. Wszyscy zostali przewiezieni do obozu w Działdowie. W czasie ewakuacji obozu w dniu 17.I.1945 r. grupę więźniów odprowadzono w stronę Olsztyna i w nocy z 20 na 21 stycznia rozstrzelano 124 osoby w Starych Jabłonkach pod Ostródą. W tej grupie było przeszło 50 żołnierzy AK z pow. przasnyskiego i kilka osób żandarmów zastrzelili na miejscu. Poważnie zostały przetrzebione szeregi AK. Jak wskazuje raport ze stanu organizacyjnego na dzień 31.12.1944 r. sporządzony przez Dyrektora Inspektoratu Tuchola – Mroza (WLH syg. III) 31/12 w obwodzie przasnyskim AK było 12 plutonów
oficerów młodszych 5
podchorążych 13
żołnierzy liniowych 1000
oficerów sztabowych 2
oficerów liniowych 16
włącznie z zapleczem 2000.

Zaraz po wyzwoleniu w dniach 18 i 19 stycznia 1944 r. NKWD aresztowało kilkadziesiąt żołnierzy AK, którzy zostali wywiezieni na Sybir. Przeważnie pracowali w kopalniach, część aresztowanych powróciła po roku, część po 4 latach, a kilku żołnierzy zmarło, nie wytrzymali trudów obozowych, głodu i chorób.

PRZYPISY

Pracę oparto na następujących dokumentach i relacjach:

Komenda Obrońców Polski

Dokumenty: Dowód osobisty Jana Kowalskiego wystawiony przez organizację KOP na nazwisko Jan Ciuchta. List Rościława Mazura z więzienia w Królewcu do żony Ireny.

Relacje: Jan Abramczyk „Twardy”, Feliks Tański „Sroka”, Stefan Młodziński „Józef”, Irena Kwiatkowska-Baruszyńska „Nina Czerska”, Irena Mazur-Chlewicka, Stanisława Maćkowska, Alicja Orzeł-Szpietkowska, Józef Ignatowski, Stefan Kozłowski „Grom”, Mieczysław Majewski „Orkan”, Teofil Panus, Eugeniusz Kowalski „Śruba”, Jan Kowalski „Jurek”, Stefan Wilga „Pokrzywka”, Wacław Fidrych „Zwiad”, Hieronim Kacprzak, Zygmunt Domurat „Krępek”, Stanisław Tabaka, Bolesław Abramczyk, Stanisław Orzoł, Marianna Majewska, Jan Budny „Chętny”, Tadeusz Sekowski, Stanisław Stolarczyk, Władysław Przybyłek, Anastazja Gierasiewicz-Kacprzyńska, Konstanty Stolarczyk, Zofia Barucka-Suwalska, Jan Deptuła „Sęp”, Edmund Ciak, Teofil Gut, Franciszek Lipka „Czajka” (zbiory AD).

Organizacja Wojskowa (OW)

Relacje: Czesław Czaplicki „Ryś”, Franciszek Burzyński „Młot” (zbiory AD)

Organizacja Wojskowa „Wilki”

Relacje: Czesław Czaplicki „Ryś”, Franciszek Burzyński „Młot” (zbiory AD).

Organizacja „Walka”

Relacje: Czesław Czarnecki, Czesław Dzieliński „Bok”, Władysław Mystkowski, Władysław Pawłowski, Tadeusz Bojaronus, Wacław Masalski, Zygmunt Wódkiewicz, Władysław Dzieliński „Siekiera” (zbiory AD).

Polska Organizacja Narodowo-Syndykalistyczna

Relacje: Czesław Dzieliński „Bok” – Komendant Ośrodka Czernice
Stanisław Sieklicki „Sęp” (zbiory AD)

Służba Zwycięstwu Polsce

Relacje: Anstazy Charzyński d-ca Kompanii, Jan Suchodolski „Młot” d-ca drużyny (zbiory AD)

Chłopska Organizacja „Raclawice”

Relacje: Konstanty Chodkowski „Oracz” (zbiory AD)

Związek Walki Zbrojnej

Dokumenty: List Sławomira Smolińskiego do A. Drwęckiego

Relacje: Konstanty Chodkowski „Oracz”, Zygmunt Morawski „Klucz”, kpt. Julian Opalski „Burza”, „Kuty” – I inspektor ZWZ – AK obwód przasnyski i makowski, Stefan Budnicki „Wujek”, Michał Wąsowski „Borsuk”, Helena Zdanowska „Wiktoria”, Krystyna Kembrowska-Ostrowska, Stanisław Sieklicki „Sęp”, Janina Błaszczyńska-Sieklicka „Wiktoria”, Stefan Kozłowski „Jarema”, Kajetan Chmielewski „Marmur”, Witold Milewski „Wyrwa”, por. Tadeusz Frysztak „Dziwołąg”, Wacława

Dudzińska-Dubiel, Józef Śmieciński „Butrym”, Józef Bugaj, Roman Glonkowski, Helena Kembrowska-Kurek, Alina Kembrowska-Niksińska, Halina Witek-Jurzyńska, „Sęp”, Piotr Kiszel „Pik” (zbiory AD)

Armia Krajowa

Dokumenty: Wspomnienia okupacyjne Stanisława Sieklickiego „Sęp” Raport ze stanu organizacyjnego AK z dnia 31.XII.1944 r. sporządzony przez Dyrektora Inspektoratu „Olsztyn – Tuchola”. Raport informacyjny AK z obwodu przasnyskiego i makowskiego za miesiąc kwiecień i maj 44 do „Borysa” sporządzony przez „Macieja”

Relacje: Wacław Jarzewski „Maj” – inspektor AK na obwód przasnyski i makowski, Stanisław Rożek „Przebój” II obwodu, Kazimierz Maruszewski „Winkiel” z-ca d-cy Kompanii AK w Przasnyszu, Mieczysław Majewski „Orkan” – II Ośrodka Jednoróżec, Konstanty Chodkowski „Oracz”, Stanisław Sieklicki „Sęp” III placówki Czernice, Jan Abramczyk „Twardy” – kom. placówki Zareby, Edward Grabowski „Sarna” – d-ca plutonu Przasnysz, Czesław Marciniuk „Chmurka” II placówki Jednoróżec, Wacław Krzykowski „Lew”, Antoni Niksiński „Mars” II Ośrodka Przasnysz, Janusz Kołodziejski III obwodu, Stanisław Soliwodzki „tempel” V obwodu, Aleksander Chrzanowski „Janek” – VI obwodu, Wincenty Gierach „Olszyna” d-ca kompanii, Ludwik Krajewski „Klon” – IV placówki Przasnysz, Aleksander Maćkowski „Jowisz” – IV ośrodka Jednoróżec, Zygmunt Morawski „Klucz”, Edmund Czaplicki „Kolba” – d-ca plutonu w Budach, Stanisław Siwowski „Kula” II placówki Baranowo, Jan Budny „Wiarus” d-ca plutonu w Budnych, Henryk Kamiński „Wilk” – II placówki Zareby, Czesław Nowotczyński „Stok”, Tomasz Śendrowski, Tadeusz Niski „Narcyz”, Wacław Wójcik „Wąż”, Maksymilian Rakowski „Rak”, Franciszek Dąbrowa „Nosek”, Józef Śmieciński „Butrym” V obwodu, Henryk Furman, Jan Moszczyński „Grab”, Antoni Borczak „Bochenek”, Stefan Wilga „Pokrzywka”, Władysław Dzieliński „Siekiera”, Eugeniusz Kowalski „Sruha”, Eugeniusz Obrębski „Wiktoria”, Stanisław Kiszel „Strus”, Andrzej Pokorski „Koc”, Władysław Sopech „Szczupak”, Władysław Sobolewski „Maszyna”, Henryk Smoliński „Chętny” d-ca plutonu Chorzele, Kacper Skorupski „Jesion”, Tadeusz Orzeł „Brzoza”, Konstanty Chmielewski „Dąb”, Janusz Proniewicz „Świs-tak”, Tadeusz Zembruski „Tygrys II”.